

آیین دادرسی مدنی

جلد نخست

سازمان قضایی، دولتی و صلاحیت محاکم

دکتر سید اصغر سجادی

وکیل دادگستری

انتشارات گام حق

سرشناسه: سجادی، سیداصغر

عنوان قراردادی: ایران. قوانین و احکام / Iran. Laws, etc

عنوان و نام پدیدآور: آیین دادرسی مدنی / سیداصغر سجادی.

مشخصات نشر: تهران: موسسه گام حق، ۱۳۹۷

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

مندرجات: ج. ۱. سازمان قضایی، دعاوی و صلاحیت محاکم

موضوع: آیین دادرسی مدنی -- ایران / Civil procedure -- Iran / حقوق مدنی -- ایران / Civil rights -- Iran

رده بندی کنگره: ۱۳۹۶ آ ۳ س / ۱۷۱۰ KMH

رده بندی دیویی: ۳۴۷/۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۵۱۱۴۲۳۱

انتشارات گام حق

آیین دادرسی مدنی

جلد نخست: سازمان قضایی، دعاوی و صلاحیت محاکم

مؤلف: دکتر سید اصغر سجادی
ناشر: گام حق
ناشر همکار: گالوس
نوبت چاپ اول: ۱۳۹۷
شمارگان: ۵۰۰ جلد
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۸۱۳-۲۴-۰
قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق این اثر برای انتشارات گام حق محفوظ است.

هرگونه کپی برداری و تهیه جزوه از متن کتاب، استفاده از طرح روی جلد و عنوان کتاب جرم است و متخلفان طبق قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان تحت پیگرد قانونی قرار می گیرند.

دفتر مرکزی: تهران. خیابان توانیر شمالی، بالاتر از همت، پلاک ۲۵ واحد ۲

تارنما: www.gamehaq.com فروشگاه اینترنتی: www.legalbooks.ir

فهرست مطالب

۷	فهرست مطالب
۱۹	پیشگفتار
۲۵	فصل اول: کلیات
۲۶	گفتار اول: تعریف آیین دادرسی مدنی
۲۸	گفتار دوم: فایده آیین دادرسی
۳۱	گفتار سوم: ویژگی های قانون آیین دادرسی مدنی
۳۱	مبحث اول: امره بودن مقررات آیین دادرسی مدنی
۳۲	۱- قوانین مربوط به زمان های قضایی
۳۲	۲- صلاحیت دادگاه
۳۳	مبحث دوم: سازگاری استناد آیین دادرسی مدنی با حقوق عمومی
۳۵	مبحث سوم: قانون آیین دادرسی مدنی عطف به ما سبق شدن
۳۶	۱- مقررات راجع به تشکیلات قضایی
۳۷	۲- مقررات مربوط به صلاحیت دادگاهها
۳۷	۳- مقررات راجع به آیین دادرسی به معنای اخس کا
۴۱	فصل دوم: سازمان قضایی دادگستری
۴۱	گفتار اول: قوه قضائیه
۴۲	مبحث اول: وظایف قوه قضائیه
۴۳	مبحث دوم: وظایف رئیس قوه قضائیه
۵۲	گفتار دوم: دادسراها
۵۳	مبحث اول: ساختار دادرسی عمومی و انقلاب
۵۴	۱- حوزه دادرسی
۵۴	۲- ویژگی های دادسرا
۵۵	الف- سلسله مراتب
۵۵	ب- وحدت دادسرا
۵۵	پ- قابل رد بودن قضات دادسرا

- ۳- وظایف دادسرا ۵۶
- الف- امور کیفری ۵۷
- ب- امور حقوقی (موارد ابلاغ) ۵۷
- پ- امور حسبی ۵۸
- ت- وظایف اداری دادستان ۵۹
- ۴- ضابطان دادگستری ۵۹
- الف- ضابطان عام ۶۰
- ب- ضابطان خاص ۶۰
- ۵- بازپرس ۶۱
- الف- وظایف و اختیارات ۶۱
- ب- صلاحیت بازپرس ۶۲
- ۶- ادیان ۶۳
- مبحث دوم: اقدام دادگاهها ۶۴
- گفتار سوم: دادگاهها** ۶۵
- مبحث اول: دادگاههای عمومی ۶۶
- ۱- دادگاه عمومی حقوقی ۶۶
- الف- هدف از تشکیل ۶۶
- ب- ساختار دادگاه ۶۷
- ۲- دادگاههای عمومی کیفری ۷۰
- الف- دادگاه کیفری یک ۷۲
- ب- دادگاه کیفری دو ۷۹
- مبحث دوم: مراجع تجدیدنظر ۸۱
- ۱- دادگاه تجدیدنظر استان ۸۱
- الف- صلاحیت کیفری ۸۱
- ب: صلاحیت حقوقی ۸۲
- پ- آرای قابل تجدیدنظر ۸۳
- ت- ترتیب رسیدگی ۸۴
- ۲- دیوان عالی کشور ۸۵
- الف- صلاحیت کیفری ۸۵
- ب- صلاحیت حقوقی ۸۵

فصل سوم: محاکم و مراجع اختصاصی قوه قضائیه ۹۱

گفتار اول: محاکم و مراجع کیفری اختصاصی ۹۱

مبحث اول: دادگاه‌های نظامی ۹۱

۱- سازمان قضایی، تشکیلات دادرسی و دادگاه‌های نظامی ۹۳

الف- سازمان قضایی ۹۳

ب- تشکیلات دادرسی و دادگاه‌های نظامی ۹۳

۲- صلاحیت دادگاه‌های نظامی ۹۵

۳- دادگاه نظامی یک ۹۶

الف- سازمان ۹۶

ب- صلاحیت دادگاه نظامی یک ۹۷

پ- رسیدگی در دادگاه نظامی یک ۹۷

۴- دادگاه نظامی دوم ۹۸

الف- سازمان ۹۸

ب- صلاحیت ۹۸

۵- دادرسی نظامی ۹۹

الف- سازمان ۹۹

ب- صلاحیت ۹۹

پ- ضابطان نظامی و تکالیف آنان ۱۰۰

۶- مراجع تجدیدنظر ۱۰۱

الف- دادگاه تجدیدنظر نظامی ۱۰۱

ب- دیوان عالی کشور ۱۰۲

۷- دادگاه‌های نظامی زمان جنگ ۱۰۲

الف- ساختار دادگاه ۱۰۲

ب- صلاحیت دادگاه‌های نظامی زمان جنگ ۱۰۳

پ- دادرسی نظامی زمان جنگ ۱۰۳

ت- وکالت در دادرسی و دادگاه‌های نظامی زمان جنگ ۱۰۴

ث- اختلاف در صلاحیت ۱۰۴

۸- مرجع تجدیدنظر از آرای دادگاه‌های نظامی زمان جنگ ۱۰۴

مبحث دوم- دادگاه‌ها و دادرسی‌های انقلاب اسلامی ۱۰۵

۱- ساختار ۱۰۵

الف- دادرسی انقلاب اسلامی ۱۰۵

ب- دادگاه انقلاب اسلامی ۱۰۵

۲- صلاحیت دادگاه انقلاب و مرجع تجدیدنظر احکام ۱۰۶

الف- صلاحیت دادگاه انقلاب ۱۰۶

ب- مرجع تجدیدنظر احکام دادگاه انقلاب ۱۰۸

مبحث سوم: دادرسی و دادگاه ویژه روحانیت ۱۰۸

۱- ساختار و صلاحیت دادگاه و دادرسی ویژه روحانیت ۱۰۸

الف- ساختار ۱۰۸

ب- صلاحیت و وظایف دادرسی و دادگاه ویژه روحانیت ۱۰۹

مبحث چهارم: دادگاه اطفال و نوجوانان ۱۱۱

۱- شکایات و صلاحیت ۱۱۱

الف- شکایات ۱۱۱

ب- صلاحیت دادگاه اطفال و نوجوانان ۱۱۶

۲- مرجع تجدیدنظر از آرای دادگاه اطفال ۱۱۹

مبحث پنجم: دادرسی و دادگاه عالی انتظامی قضات ۱۲۱

۱- دادرسی انتظامی قضات ۱۲۲

الف- سازمان دادرسی و شرایط دادستان ۱۲۲

ب- وظایف و اختیارات دادرسی ۱۲۲

پ- آیین رسیدگی به تخلفات انتظامی در دادرسی ۱۲۳

۲- دادگاه عالی انتظامی قضات ۱۲۷

الف- ساختار دادگاه عالی و شرایط قضات دادگاه ۱۲۷

ب- صلاحیت دادگاه عالی ۱۲۷

پ- آیین رسیدگی به تخلفات انتظامی در دادگاه عالی ۱۳۲

گفتار دوم: محاکم و مراجع اختصاصی حقوقی ۱۴۱

مبحث اول: دادگاه خانواده ۱۴۱

۱- ساختار و صلاحیت ۱۴۱

الف- ساختار ۱۴۱

ب- صلاحیت ۱۴۲

۱۴۴	۲- رسیدگی
۱۴۵	الف- ارجاع به مراکز مشاوره خانوادگی
۱۴۶	ب- داوری
۱۴۶	۳- صدور رأی
۱۴۷	۴- حکم طلاق و موارد مربوط
۱۴۹	۵- حضانت، نفقه و مستمری
۱۴۹	الف- حضانت و نگهداری اطفال و نفقه
۱۵۰	ب- حقوق وظیفه و مستمری
۱۵۱	۶- مقدمات کفری
۱۵۳	مبحث در شورای حل اختلاف
۱۵۳	۱- تشکیلات صلاحیت
۱۵۳	الف- تشکیلات
۱۵۵	ب- صلاحیت شوراها
۱۵۸	پ- اختلاف در صلاحیت
۱۵۹	۲- رسیدگی، صدور رأی و اجرا
۱۵۹	الف- ترتیب رسیدگی در شورا
۱۶۰	ب- صدور رأی
۱۶۱	پ- اجرای احکام
۱۶۴	مبحث سوم: دیوان عدالت اداری
۱۶۶	۱- تشکیلات
۱۶۶	الف- شعب دیوان
۱۷۹	ب- دفتر اداری دیوان
۱۸۰	پ- رئیس دیوان، وظائف و اختیارات
۱۸۰	ت- قضات دیوان
۱۸۱	ث- مشاوران و کارشناسان
۱۸۱	۲- هیأت عمومی دیوان (وظائف و اختیارات)
۱۸۱	الف- ابطال مصوبات دولتی
۱۸۴	ب- صدور رأی وحدت رویه
۱۸۵	۳- صلاحیت دیوان
۱۸۵	الف- مرجع نخستین

- ب- مرجع تجدیدنظر آراء قطعی مراجع قضائی غیردادگستری ۱۸۶
- ۴- واحد اجرای احکام ۱۸۷
- الف- تشکیلات ۱۸۷
- ب- اجرای حکم ۱۸۷
- پ- موانع قانونی اجرای حکم ۱۸۹
- ۵- طرق فوق العاده شکایت از آراء شعب دیوان ۱۸۹
- الف- اعتراض شخص ثالث ۱۸۹
- ب- اعاده دادرسی ۱۸۹

فصل چهارم: دیوان عالی کشور (مرجع نقض و ابرام) ۱۹۵

گفتار اول: تشکیلات دیوان عالی کشور ۱۹۶

- مبحث اول: سازمان ۱۹۶
- مبحث دوم: وظائف و صلاحیت های دیوان عالی کشور ۱۹۷
- ۱- نظارت بر اجرای صحیح قوانین در محاکم ۱۹۷
- ۲- ایجاد وحدت رویه قضایی ۱۹۸
- الف- تعریف رویه قضایی ۱۹۸
- ب- موارد دخالت دیوان ۱۹۹
- پ- مبنای قانونی رأی وحدت رویه ۱۹۹
- ت- رأی اصراری ۲۰۰
- ث- تفاوت رأی وحدت رویه قضایی با رأی اصراری ۲۰۱
- ج- سایر مسئولیت های دیوان عالی کشور ۲۰۲

گفتار دوم: دادرسی دیوان عالی کشور ۲۰۵

- مبحث اول: ساختار دادرسی ۲۰۵
- مبحث دوم: وظایف و اختیارات دادستان کل کشور ۲۰۵
- ۱- پیشنهاد انتصاب و تغییر شغل دادستان های عمومی و نظامی ۲۰۶
- ۲- پی گیری و نظارت بر دعاوی مصالح ملی و حقوق عمومی ۲۰۶
- ۳- انجام تحقیقات مقدماتی راجع به تخلفات مقامات کشوری ۲۰۶
- ۴- درخواست نقض رأی فرجام خواسته ۲۰۷
- ۵- شرکت در نشست های هیئت عمومی دیوان عالی کشور ۲۰۷

- ۶- درخواست نظر هیئت عمومی دیوان عالی کشور به منظور ایجاد وحدت رویه..... ۲۰۷
- ۷- درخواست رسیدگی به تخلف اعضای هیئت مدیره کانون، دادرسان و دادستان دادگاه انتظامی کانون وکلاء..... ۲۰۷
- ۸- حلّ اختلاف نظر بین دادستان و دادیار انتظامی قضات..... ۲۰۸
- ۹- رفع ممنوعیت خروج اشخاص از کشور..... ۲۰۸
- ۱۰- حضور در جلسات رسیدگی شعب دیوان عالی و اعلام نظر..... ۲۰۸

فصل پنجم: سازمان‌ها و مؤسسات وابسته به قوه قضائیه..... ۲۱۱

- گفتار اول: کانون وکلای دادگستری..... ۲۱۱
- مبحث اول: سازمان کانون وکلای دادگستری..... ۲۱۴
- ۱- ماهیت حقوقی و شرایط تشکیل کانون وکلاء..... ۲۱۴
- ۲- ساختار کانون..... ۲۱۴
- الف- هیئت عمومی..... ۲۱۵
- ب- هیئت مدیره..... ۲۱۵
- پ- دادرسی انتظامی وکلاء..... ۲۱۷
- ت- دادگاه انتظامی وکلاء..... ۲۱۹
- مبحث دوم: صدور پروانه کارآموزی و وکالت دادگستری..... ۲۲۱
- ۱- شرایط اخذ پروانه کارآموزی و وکالت..... ۲۲۱
- الف- نحوه پذیرش..... ۲۲۱
- ب- شرایط کارآموز..... ۲۲۱
- پ: تقلیل مدت کارآموزی و معافیت از انجام کارآموزی..... ۲۲۲
- ۲- موانع صدور پروانه..... ۲۲۴
- ۳- مدت اعتبار پروانه وکالت..... ۲۲۵
- ۴- وکالت اتفاقی (موقت)..... ۲۲۵
- مبحث سوم: حقوق و محدودیت‌های شغلی وکیل دادگستری..... ۲۲۶
- ۱- حقوق وکلاء..... ۲۲۶
- الف- مجازات توهین حین انجام وظیفه وکالتی..... ۲۲۶
- ب- ممنوعیت تعلیق از شغل وکالت..... ۲۲۶
- پ- بهره‌مندی از احترام و تأمینات شغل قضا..... ۲۲۶

- ت- دریافت حق الوکاله ۲۲۶
- ۲- محدودیت‌های شغلی وکلاء ۲۲۷
- الف- الزام به تأسیس دفتر وکالت در محل مصوب ۲۲۷
- ب- ممنوعیت قبول وکالت نزد قاضی در صورت وجود قربابت ۲۲۷
- پ- حفظ اسرار موکل ۲۲۷
- ت- استعفا از وکالت در وقت مناسب ۲۲۸
- ث- عدم پذیرش وکالت طرف مقابل موکل سابق ۲۲۸
- ج- ممنوعیت قبول وکالت در موارد خاص ۲۲۸
- چ- عدم اشتغال به شغل منافعی با حیثیت وکالت ۲۲۸
- گفتار سوم: مساوران حقوقی، وکلا و کارشناسان قوه قضائیه** ۲۲۹
- مبحث اول: تشکیلات ۲۲۹
- ۱- هدف اجرا: مشاوران حقوقی، وکلاء و کارشناسان قوه قضائیه ۲۲۹
- الف- ساختار ۲۲۹
- ب- وظایف هیئت اجرائی ۲۳۰
- ۲- مرکز امور مشاوران: حق وکلا و کارشناسان قوه قضائیه و شرح وظایف مرکز ۲۳۰
- مبحث دوم: شرایط متقاضیان مشاوران حقوقی و کارشناسی و نحوه پذیرش** ۲۳۱
- ۱- شرایط متقاضیان ۲۳۱
- ۲- نحوه پذیرش متقاضیان ۲۳۳
- الف- شرکت در آزمون کتبی ۲۳۳
- ب- انجام کارآموزی ۲۳۳
- مبحث سوم: ایجاد مؤسسه و ارتقاء پایه‌ی پروانه** ۲۳۵
- ۱- تأسیس مؤسسه ۲۳۵
- ۲- ارتقاء پروانه مشاوره پایه دو به پایه یک ۲۳۶
- ۳- موارد تخلف و مجازات مشاورین حقوقی و کارشناسان ۲۳۷
- گفتار سوم: قانون کارشناسان رسمی دادگستری** ۲۳۸
- مبحث اول: تشکیلات ۲۳۸
- ۱- قانون استان ۲۳۸
- الف- ارکان قانون ۲۳۸
- مبحث دوم: سایر نهادها و موارد مربوط ۲۵۰

۱- کمیسیون تشخیص صلاحیت اولویت‌های اخلاقی و اهمّ وظایف کمیسیون	۲۵۰
الف- ساختار	۲۵۰
ب- وظایف	۲۵۰
۲- شورای عالی کارشناسان	۲۵۱
الف- ساختار	۲۵۱
ب- وظایف و اختیارات شورای عالی کارشناسان	۲۵۱
پ- وظایف و اختیارات بازرسان در شورای عالی کارشناسان	۲۵۲
گفتار چهارم: سازمان ثبت اسناد و املاک کشور	۲۵۴
مبحث اول: تشکیلات اداری و صلاحیت ثبت	۲۵۴
۱- تشکیلات	۲۵۴
۲- صلاحیت	۲۵۴
الف- افراز املاک مشاء	۲۵۴
ب- هیئت‌های حل اختلاف	۲۵۵
پ- هیئت نظارت	۲۵۸
ت- شورای عالی ثبت	۲۵۹
فصل ششم: دعاوی و دفاع	۲۶۳
گفتار اول: دعاوی و اقسام آن	۲۶۳
مبحث اول: تعریف دعوی	۲۶۳
مبحث دوم: شرایط اقامه دعوی	۲۶۵
۱- دارا بودن اهلیت قانونی	۲۶۶
۲- محرز بودن سمت خواهان	۲۶۶
۳- ذینفع بودن مدعی	۲۶۶
۴- منجز بودن خواسته‌ی دعوی	۲۶۸
۵- معتذر نبودن اثبات خواسته (یا مدعی به)	۲۶۸
۶- مشخص بودن مدعی علیه (یا خوانده دعوی)	۲۶۸
۷- مشمول امر مختومه (یا اعتبار امر قضاوت شده) نبودن دعوی	۲۶۹
۸- در موعد قانونی بودن اقامه دعوی	۲۶۹
۹- دعوا بر فرض ثبوت اثر قانونی داشته باشد، (از قبیل وقف وهبه بدون قبض)	۲۷۰

۲۷۱ ۱۰- مشروع بودن مورد دعوی

۲۷۲ گفتار دوم: انواع دعاوی

۲۷۲ مبحث اول: اقسام دعاوی به اعتبار نوع حق

۲۷۲ ۱- دعاوی عینی

۲۷۳ ۲- دعاوی دینی یا شخصی

۲۷۳ مبحث دوم: اقسام دعاوی به اعتبار موضوع حق

۲۷۳ ۱- دعاوی منقول

۲۷۴ ۲- دعاوی غیرمنقول

۲۷۷ الف- دعاوی مالکیت

۲۷۸ ب- دعاوی تصرف

۲۸۳ پ- دعاوی رفع مزاحمت

۲۸۴ ت- دعاوی مانعت از حق

۲۸۷ گفتار سوم: دفاع با استیفاء خواننده به دعوا

۲۸۷ مبحث اول: تعریف دفاع

۲۸۷ مبحث دوم: انواع دفاع

۲۸۸ مبحث سوم: ابزار دفاع

۲۸۸ ۱- دفاع در ماهیت

۲۸۹ ۲- ایرادات

۲۹۰ الف- ایراد عدم صلاحیت ذاتی دادگاه

۲۹۱ ب- ایراد قضیه محکوم‌بها

۲۹۲ پ- ایراد عدم مشروعیت مورد دعوا

۲۹۲ ت- ایراد عدم اهلیت

۲۹۳ ث- ایراد عدم احراز سمت اقامه کننده دعوا

۲۹۳ ج- ایراد عدم توجه دعوا به خواننده

۲۹۴ ۳- دعاوی متقابل

۲۹۹ فصل هفتم: صلاحیت دادگاه‌ها، مراجع حل اختلاف در صلاحیت

۲۹۹ گفتار اول: صلاحیت و انواع آن

۲۹۹ ۱- تعریف صلاحیت

۳۰۱	۲- انواع صلاحیت.....
۳۰۱	الف- صلاحیت ذاتی.....
۳۰۹	ب- صلاحیت نسبی (محلی).....
۳۳۳	گفتار دوم: اختلاف در صلاحیت و مراجع حل اختلاف.....
۳۳۳	۱- تشخیص صلاحیت و مفهوم اختلاف در صلاحیت.....
۳۳۵	الف- ایراد عدم صلاحیت.....
۳۳۶	ب- مفهوم اختلاف در صلاحیت.....
۳۳۷	۲- مراجع حل اختلاف در صلاحیت.....
۳۳۷	الف- دپان عالی کشور به عنوان مرجع حل اختلاف.....
۳۳۹	ب- دادگاه تجدیدنظر استان به عنوان مرجع حل اختلاف.....
۳۴۰	پ- مرجع حل اختلاف در صلاحیت بین شوراها.....
۳۴۲	فهرست منابع.....

پیشگفتار

با توجه به تعریف و تعکس در ماده ۱ ق.آ.د.م که چنین مقرر می‌دارد: «آیین دادرسی مدنی مجموعه اصول و مقرراتی است که در مقام رسیدگی به امور حسبی و کلیه دعاوی مدنی و بازرگانی در دادگاه‌های عمومی انقلاب، تجدیدنظر، دیوان عالی کشور و سایر مراجعی که به موجب قانون موظف به رعایت از آنها باشند به کار می‌رود.» اهمیت و مقام ارزشمند این قانون روشن می‌شود تا آنجا که عدوه پس از دور قدماتی حقوق (کارشناسی)، در سرفصل مصوب دوره‌های کارشناسی ارشد (تکمیلی اول) و (تکمیلی نهایی) رشته حقوق خصوصی نیز گنجانیده شده است.

در جوامع ابتدائی و در روزگاران تاریک پس از آن، عنصر روشننگری منطق حاکم بر روابط اجتماعی انسان، مقوله «حق با زور است» بوده؛ اعم از زور و نیرو، جسمانی فردی و یا دارا بودن اقوام، طائفه و قبیله برتر، و اعمال مجازات شخصی و قبیله‌ای. با توسعه و رشد جامعه و نیاز به تأمین و تضمین موجودیت افراد و سایر نیازهای گوناگون زندگی، به حکم طبع اجتماع‌گرایی انسان زمینه‌های گوناگون گرایش به سوی تأسیس جامعه‌ای با روابط پیچیده و هم‌بستگی ارگانیک به وجود آمد، که مفاهیم «ملت»، «جامعه» و «دولت» برآمده از آن است.

ضرورت برقراری نظم در جامعه، اهمیت قانون‌گذاری را جلوه‌گر می‌سازد و به مرور نظم و ترتیب و احقاق حق به وسیله مرجع قضایی جایگزین وضعیت نابسامان گذشته می‌گردد و برای حل و فصل اختلافات و شیوه احقاق حق در امور حقوقی و کیفری قواعد و مقررات آیین دادرسی وضع و مقرر گردید؛ آیینی که تضمین‌کننده حقوق تعیین شده انسان‌ها، دادرسی عادلانه و متضمن بی‌طرفی قاضی در امر دادرسی است. قواعد و مقررات آیین دادرسی از چنان اهمیتی برخوردار است که در این باره گفته اند: «... بعضی از دانشمندان، حقاً قواعد شکلی، یعنی آیین دادرسی را

خواهر توأم آزادی خوانده‌اند.» و یا اینکه به تعبیر ابهرینگ «آیین دادرسی دشمن قسم خورده خودکامگی و خواهر توأم آن آزادی است.»

کتاب پیش روی با رعایت سرفصل‌ها و عناوین مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری تألیف شده و مشتمل بر: سازمان قضایی کشور، دعاوی، و صلاحیت محاکم است. تشکیلات قوه قضاییه یا سازمان قضایی، به معنای عام و خاص آن مورد بررسی قرار گرفته، بنابراین تمام سازمان‌هایی که به نحوی، دعاوی و اختلافات مردم را مورد رسیدگی قرار می‌دهند در بر می‌گیرد.

تشکیلات قضایی کشور بعضاً به علت تصویب قوانین جدید دستخوش تغییراتی شده است، از جمله: قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۰۴ و اصلاحات بعدی آن به تاریخ ۱۳۹۶/۰۳/۲۴ که نظام دادرسی کیفری جدیدی را پس از ۱۴ سال جایگزین قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری مصوب ۱۳۷۸/۰۱/۲۱ نموده است. گفته می‌شود این تغییرات و نوآوری‌ها، تماماً ملهم از قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه می‌باشد که با وجود علاقه تدوین‌کنندگان پیش‌نویس نخستین به رعایت اصول و قواعد منصفانه آیین دادرسی در معنای عام کلمه، بر اساس آنچه در احکامات و الحاقات قبل از لازم‌الاجراء شدن قانون مزبور رخ داد، بدون ایراد نمی‌باشد.

جایگزینی دادگاه‌های کیفری یک با دادگاه‌های کیفری استان و تغییر در شیوه‌ی دادرسی در دادسرا، و دادگاه‌های کیفری دو با دادگاه عمومی، استان، شهرستان؛ الزام دادگاه‌های انقلاب به رعایت نظام تعدد قاضی هنگام رسیدگی به برخی جرائم خاص در صلاحیت خود که مجازات آن‌ها سلب حیات مجرم است.

تشکیل دادگاه اطفال و نوجوانان به عنوان دادگاه کیفری اختصاصی به موجب ق.آ.د.ک اصلاحی مصوب ۱۳۹۴/۳/۲۴؛

تشکیل دادگاه خانواده به عنوان دادگاه حقوقی اختصاصی مستقل، به موجب ق.ح.خ. مصوب ۱۳۹۱/۱۲/۲۱ و آیین‌نامه اجرایی مربوطه؛

قانون جدید شوراهای حل اختلاف با ساختار، صلاحیت و آیین دادرسی جدید مصوب ۱۳۹۴/۱/۱۰؛

و نیز قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۹۰/۹/۲۲، ضرورت شرح تغییرات جدید در ساختار قضایی کشور به موجب قوانین یاد شده، سبب شد؛ پس از ۲۴ سال تدریس آیین دادرسی مدنی در دانشگاه و بهره‌مندی از تجربه ۲۷ سال وکالت دادگستری و با توجه به تشویق دانشجویان عزیز و نیز همکاران فرهیخته که اینجانب را مورد بذل عنایت قرار دادند، تصمیم به تألیف این اثر نمودم.

برای استفاده مطلوب‌تر دانشجویان و دستداران دانش حقوق تلاش شده است با رعایت سیاق و بافت نوشتار، بیشترین مطالب ارجاعی، در متن آورده شود تا حین مطالعه، مستغنی از مراجعه مکرر به منابع و سوابق مربوط که برخی کمتر در دسترسند، باشند.

بدیهی است، این تألیف با کاستی‌هایی روبه‌روست. بر این اساس استدعا دارم صاحب‌نظرانی که این اثر را مورد مطالعه قرار دهند، بنده را از ارشاد و راهنمایی‌های عالمانه خود دریغ نفرمایند.

سید اصغر سجادی

پاییز ۱۳۹۶